

noi, contemporanii, profesioniști din domeniul muzical, ne leagă de Ștefan Neaga câteva elemente – studiile la Colegiul de Muzică (astăzi Centrul de Excelență în Educația Artistică „Ștefan Neaga), onoarea de a activa în calitate de cadre didactice a acestei instituții”.

Gheorghe Mustea, în calitatea lui de director artistic și prim-dirijor al Orchestrei Simfonice Naționale a Companiei „Teleradio-Moldova”, a interpretat și a înregistrat pentru Fondul de Aur al Radiodifuziunii naționale lucrări semnate de Ștefan Neaga. În fondurile Companiei TRM se păstrează o parte a moștenirii componistice a lui Ștefan Neaga (în total, 53 de titluri), dintre care cele mai numeroase sunt creațiile simfonice, lucrările vocal-simfonice, muzica de cameră, muzică corală, muzică pentru voce cu acompaniament, un concert comemorativ („Ștefan Neaga, 90 de ani”).

CZU 792.072.3(478)(092)=135.1

ELFRIDA COROLIOV – UN DESTIN ÎN ASCENSIUNE

*Dr. Violeta TIPA,
Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău*

Unul dintre decanii de vârstă ai teatrolgiei autohtone este Elfrida Coroliov (12 mai 1935) – doctor în studiul artelor, cercetător științific coordonator, critic de teatru, Om emerit.

Elfrida Coroliov și-a început activitatea științifică acum o jumătate de secol (1968) în cadrul secției de Etnologie și Studiul Artelor a Academiei de Știință a Moldovei (AȘM), unde a fost angajată în calitate de cercetător științific inferior. Dar până la acel moment, soarta i-a testat capacitățile artistice și cele analitice (de pedagog și de cercetător). Elfrida Coroliov se poate mândri cu o biografie bogată în evenimente și activități, care i-au deschis ușile în cercetare.

Întreaga sa activitate de peste 75 de ani se divizează în câteva perioade: prima – cea a studiilor și primilor pași în balet pe scena Teatrului de Operă și Balet din orașul Gorki; a doua perioada ține de venirea la Chișinău și încadrarea în trupa nou formată de balet

Prietena Mașei din baletul Spărgătorul de nuci, Teatrul de Operă și Balet, or. Gorki (1955).

(1957-1962); perioada a treia – primii pași în familiarizarea cu dansurile populare în calitate de metodist la Casa de Cultură din Chișinău (1963-1969); a patra – activitatea în secția de Etnografie, Studiul Artelor și Folclor al AȘM (1969-1990);

ultima perioadă este legată de activitatea în cadrul Institutului de Istoria și Teoria Artei ale AȘM, redenumit apoi în Institutul Studiul Artelor (1991-2006) și în cadrul Institutul Patrimoniului Cultural (2006-2023).

Depănând firul istoriei, vom încerca să-i urmărim evoluția, punând accentul pe evenimentele cheie ale destinului.

În anul 1957, tânăra balerină a Teatrului de Operă și Balet din orașul Gorki, susține cu succes concursul anunțat pentru formarea trupei de balet în cadrul Teatrului muzical-dramatic din Chișinău și se stabilește în prima trupă a teatrului nou format. Sub bagheta maestrului de balet Alexandr Proțenko, va fi montat primul spectacol de balet pe scena chișinăuiană – *Fântâna din Bahcisarai*. Elfrida Coroliov va avea partituri de solistă și de figurație aproape în toate spectacolele montate în perioada următoare.

Firea sa creativă, dar și curiozitatea, o fac tot mai mult să mediteze asupra sensurilor dansurilor clasice, asupra semnificațiilor fiecărei mișcări în parte, descoperind treptat magia limbajului coregrafic. Or, limbajul plastic al dansului clasic o provoacă la descifrarea mișcărilor și a simbolurilor lui. Viziunile sale asupra spectacolelor de balet le va exprima în recenzile și articolele, pe care le va publica, semnându-le cu pseudonime.

Spre regret, activitatea în cadrul trupei de balet a Teatrului de Operă și Balet nu va dura prea mult: problemele de sănătate nu îi vor permite să-și continue cariera de balerină, fiind nevoită să abandoneze

Țărâncuța în baletul Laurencia, Teatrul de Operă și Balet „A.S. Pușkin”, or. Gorki (1955).

scena și dansul spre care a înaintat prin atâtea dificultăți, înfruntând multiple greutăți ale timpului.

Indiscutabil, va rămâne mereu alături de trupa sa, de colegi, urmărindu-le cu atenție evoluția, ca peste ani să porceadă în cercetările sale la valorificarea baletului moldovenesc. Dar până atunci, scoate din mânecă asul – Diploma de specialist în limba engleză – și se angajează la școală (nr. 16 din Chișinău). Balerină de ieri fiind, nu va pregeta să organizeze un cerc de dansuri pentru elevii din școală. Dar în scurt timp, conștientizează că nu cunoaște specificul dansurilor populare, ce trebuiau să devină pilonul principal în programul unui colectiv artistic.

Pentru documentare se adresează la Casa de creație populară din Chișinău, unde face cunoștință cu Petru Stoianov¹, care se ocupa de culegerea și studierea folclorului muzical. Deoarece dansurile populare în mod direct nu constituiau obiect de studiu, i se propune

Elfridei Coroliov să-și asume acest domeniu în cadrul acelei instituții. Fără mari regrete, se desparte de activitatea pedagogică și plonjează în cea de cercetare, mergând în expediții folclorice prin localitățile Moldovei pentru a aduna material original. Cu această ocazie, valorifică și posibilitățile camerei de luat vederi, oferite pentru înregistrarea dansurilor. Deși era una pentru amatori (cu peliculă de 8 mm), totuși imprima acele perle populare depistate în satele Moldovei. Timp de un an reușește să colinde aproape toată republica de la nord la sud, adunând o arhivă bogată de material vizual, factologic, caiete întregi de însemnări, pe care și azi le mai păstrează în arhiva sa. Bogatul material,

colectat din localitățile republicii, îi oferă posibilitatea să cunoască specificul național, să ajungă la izvoarele spiritualității naționale exprimate prin dans.

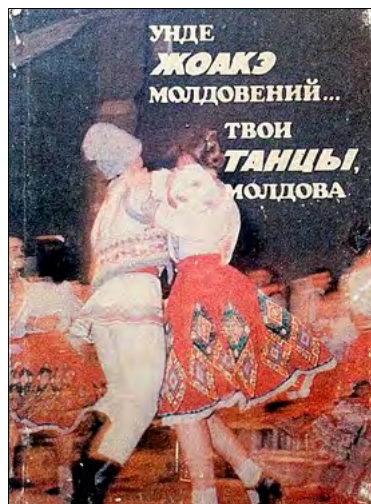
¹ Petru Stoianov (1934-2007) – unul dintre exegeții reputați ai melosului folcloric din Republica Moldova, etnomuzicolog, doctor habilitat în studiul artelor, muzician remarcabil, talentat om de creație.

Anume curiozitatea o ghidează spre cercetare. Primii pași pe acest tărâm, destul de dificil și specific, îi face alături de același Petru Stoianov. Împreună vor răspunde avizului dat de Institutul de Istorie, care își completa sectorul de Etnografie.

Astfel, după 1968, o regăsim în colectivul de cercetători ai Secției de Etnografie și Studiul Artelor a AȘM, condus de dr. Valentin Zelenciuc². Pășind pe tărâmul științific, Elfrida Coroliov avea la zi o serie de articole despre arta baletului moldovenesc (domeniu în care își începuse activitatea artistică profesională), dar și un bogat material de teren referitor la dansurile populare.

Or, dansurile populare moldovenești devin o adevărată provocare pentru E. Coroliov, care conștientizează golul în acest domeniu. Atunci începe să studieze lucrările cercetătorilor români, precum cele ale lui Niculescu-Varone³.

Anume materialul adunat din expediții va sta la baza primei sale monografii – *Arta coregrafică a Moldovei*⁴, unde urmărește istoria dezvoltării dansului din cele mai vechi timpuri. Autoarea propune o posibilă clasificare a dansurilor populare moldovenești, luând ca bază cercetările de teren realizate în perioada anilor 1966-1967, care aveau ca scop analiza particularităților de interpretare a dansurilor de către colectivele de amatori de pe teritoriul republicii.

Cercetătoarea nu se limitează la analiza dansurilor tradiționale, ci va merge la izvoarele apariției acestor forme coregrafice. În această

² Valentin Zelenciuc (1928-2003) – doctor habilitat în istorie, profesor universitar, membru corespondent al AȘM, fondator al școlii etnografice din Republica Moldova.

³ Gheorghe T. Niculescu-Varone (1884-1984) – unul dintre principalii cercetători-etnografi, care și-a adus contribuții în domeniul folcloristicii coreografice și muzicologice.

⁴ Эльфрида Королева. *Хореографическое искусство Молдавии*. Chișinău: Cartea moldovenească, 1970.

ordine de idei, investigațiile sale se intersectează cu cele ale arheologilor, urmărind din perspectiva artefactelor, găsite în diverse locuri ale mapamondului, apariția dansurilor. Meticulozitatea cercetărilor asupra dansurilor populare (în special, a Călușarilor) îi deschid noi orizonturi din perspectiva izvoarelor sale. Relațiile cu arheologii i-au oferit materiale prețioase pentru viitoare lucrări. Pentru investigarea fenomenului, Elfrida Coroliov beneficiază de un stagiul la Institutul de Istoria și Teoria Artei din Moscova, unde este înscrisă și la aspirantură sub conducerea profesorului Elizaveta Suriț. În 1974, va susține teza de doctor în care va demonstra izvoarele dansu-

rilor populare.

Revine la Chișinău cu un impunător bagaj de cunoștințe în domeniul artei coregrafice, astfel încât, în scurt timp, va publica două monografii. Prima – în baza tezei de doctor: *Formele timpurii ale dansului*⁵. Lucrarea, pentru prima dată în teatrologia națională, pune în discuție o serie de probleme, ce țin de formele timpurii ale dansului. Ipotezele și concluziile expuse de autoare, fiind bine argumentate, vor fi preluate și continuate în cercetările ulterioare. Monografia a fost înalt apreciată și propusă în calitate de manual în instituțiile de învățământ superior de specialitate pe întreg spațiu ex-sovietic.

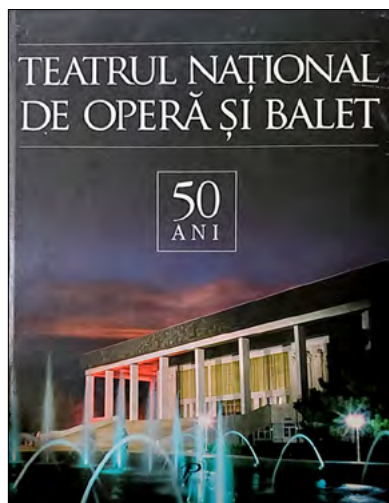
Și a doua monografie – *Spectacolul. Maestru de balet. Dansatorul*⁶ – urmărește calea de creație a spectacolului de balet, analizând montările clasice, naționale și contemporane, ce au determinat identitatea baletului moldovenesc.

La începutul anilor '90, mai beneficiază de un stagiul la același Institut de Istoria și Teoria Artei din Moscova, unde

⁵ Эльфрида Королева. *Ранние формы танца*. Chișinău: Știința, 1977.

⁶ Эльфрида Королева. *Спектакль. Балетмейстер. Танцовщик*. Chișinău: Literatura artistică, 1977.

cercetează evoluția baletului moldovenesc. Rezultatul acestor cercetări le va expune în monografia *Baletul moldovenesc*⁷, în care urmărește istoria formării și dezvoltării artei dansului clasic în Republica Moldova de la originile sale până la sfârșitul anilor '90 ai secolului XX. Ținem să menționăm că lucrările Elfridei Coroliov erau așteptate atât de pedagogi, cât și de elevi și studenți ca manuale de coregrafie pentru școlile specializate. Tematica coregrafică va fi abordată și în următoarele sale monografii.

La începutul anilor '90 ai secolului XX, schimbările social-politice din societate se răsfrâng și asupra cercetării. Avântul național din acei ani va aduce restructurări și în cadrul Academiei de Științe a Moldovei. Secția de Etnografie și Studiul Artelor va fi desființată și formate noi institute, care își vor modifica radical optica cercetărilor, punând accentul pe viziunile naționale.

În 1992, secției Studiul Artelor i-a fost atribuit statutul de Institut cu denumirea „Institutul de Istoria și Teoria Artei”. Noul Institut, dirijat de istoricul și teatrologul Leonid Cemortan, va pune bazele cercetării artelor naționale. E. Coroliov, fiind printre puținii cercetători cu titlul științific de doctor, este inclusă în pregătirea tinerelor cadre în domeniu.

Interesul cercetătoarei rămâne a fi cultura artistică, unde un loc aparte i se acordă dansului. În acest context, publică monografia *Dansul și cultura artistică*⁸, ce prezintă o incursiune în istoria și civilizațiile umane prin prisma amprentelor păstrate pe pereții peșterilor, a vaselor de lut, în podoabe și obiecte de uz casnic etc., prin care se transmit formele arhaice ale culturii și artei.

⁷ Эльфрида Королева. *Молдавский балетный театр*. Chișinău: Știința, 1990.

⁸ Эльфрида Королева. *Танцы и художественная культура: от возникновения человечества до первых великих цивилизаций*. Минск: Армита-Маркетинг, Менеджмент, 1997.

Bineînțeles, nici interesul față de balet n-a dispărut, rămânând mereu în atenția cercetătoarei, prezentă la toate premierele spectacolelor de balet. În 2002, lumina tiparului vede monografia dedicată legendei baletului moldovenesc – Petru Leonardi⁹, un artist în-născut, o personalitate complexă, multilaterală, dar totodată neînțeleasă. E. Coroliov, în monografia *Piotr Leonardi. Viața și destinul*, invită cititorul într-o captivantă incursiune în culisele vieții unuia dintre cei mai talentați soliști ai baletului autohton.

O ediție enciclopedică dedicată baletului moldovenesc, Elfrida Coroliov o elaborează împreună cu teatrologul Nicolae Aga, fost și el artist de balet. Este vorba despre enciclopedia *Baletul Moldovenesc. Actori, roluri, spectacole*¹⁰, ce înglobează universul dansului clasic autohton prin prisma creatorilor săi: regizori, coregrafi, dirijori, scenografi, artiști de balet, compozitori – cei care și-au adus aportul la dezvoltarea artei coregrafice naționale.

Dar baletul nu este unica pasiune a cercetătoarei. Concomitent cu arta coregrafică, Elfrida Coroliov se va interesa și de cea dramatică. Iar în noua sa funcție de șef al Secției de Teatrologie al Institutului Patrimoniului Cultural se simte obligată să cunoască fenomenul artei teatrale naționale, devenind astfel nu doar un spectator fidel al teatrelor republicane, ci și un critic.

Evident că Elfrida Coroliov își reorientează cercetările în direcția teatrului dramatic, unde, în anii '90, se învioră mișcarea teatrală, producându-se o schimbare evidentă a peisajului teatral, condiționată atât de deschiderea noilor instituții, precum Teatrul „Eugène Ionesco”, Teatrul Municipal

⁹ Эльфрида Королева. *Петр Леонарди. Жизнь и судьба*. Кишинев: «Inessa», 2002.

¹⁰ Elfrida Coroliov, Nicolae Aga. *Baletul Moldovenesc. Actori, roluri, spectacole*. Actori, roluri, spectacole. Ediție enciclopedică. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală „A. Lupan”, 2015.

„Satiricus”, Teatrul folcloric „Ion Creangă”, Teatrul muzical-dramatic „B.P. Hasdeu” la Cahul etc., cât și de venirea unei noi generații de regizori. Atenția cercetătoarei va fi suscitată de prestațiile acestor teatre, de viziunile proaspete ale tinerilor, devenite un obiect de cercetare.

Nu pierde nici o premieră, iar pentru o analiză veridică a spectacolelor, le conspicează în adevăratul sens al cuvântului, notând toate elementele lui: de la scenografie și costum până la regie și jocul actorilor. Anume aceste însemnări o determină să le adune într-o singură lucrare de sinteză: *Regizor. Actor. Spectacol* (anii 1930-2010: creația scenică a Teatrului Național „Mihai Eminescu”, Teatrului Național „Satiricus Ion Luca Caragiale”, Teatrului „Eugène Ionesco”, Teatrului de Revistă „Ginta Latină”) (Chișinău: UNITEM, 2016), publicată sub egida Uniunii Teatrale din Moldova.

În acest context, Elfrida Coroliov va fi tot mai prezentă la evenimentele teatrale din Republica Moldova, invitată la festivalurile internaționale de teatru din republică. O regăsim în juriile Festivalului teatrelor de forme mici *Rampa.ru*, organizat de Teatrul de pe Strada Trandafirilor, Festivalul tinerilor creatori de teatru *ClassFest* a Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Festivalul Teatrului „Satiricus” ș.a., pe care le va reflecta în articolele sale în revistele *Arta* și *Teatru* și, desigur, în paginile presei periodice, familiarizând publicul larg cu valorile teatrale naționale. În 1998, este invitată în calitate de membru al juriului internațional al Festivalului „Eurodans-98”, care se desfășoară la Iași, România.

Numele Elfridei Coroliov se află în primele rânduri ale criticii autohtone, alături de alți critici de teatru, precum Pavel Proca, Larisa Ungureanu, Olga Bejenaru ș.a. Fascinată tot mai mult de lumea teatrului, ea descoperă acea relație directă dintre conceptele ideatice ale spectacolelor și starea spirituală a societății. Or, mai mult, susține că spectacolele prevestesc starea spirituală a societății.

Numele Elfridei Coroliov se află în primele rânduri ale criticii autohtone, alături de alți critici de teatru, precum Pavel Proca, Larisa Ungureanu, Olga Bejenaru ș.a. Fascinată tot mai mult de lumea teatrului, ea descoperă acea relație directă dintre conceptele ideatice ale spectacolelor și starea spirituală a societății. Or, mai mult, susține că spectacolele prevestesc starea spirituală a societății.

Pe parcursul anilor, activitatea Elfridei Coroliov s-a încununat cu rezultate semnificative. Doar în cadrul activității științifice

au fost realizate și publicate 14 monografii (dintre care unsprezece – monoautor), publicate peste 140 de studii și articole științifice în ediții științifice în țară și peste hotare, teze la conferințe naționale și internaționale; articole în enciclopedii, cca 250 de articole de popularizare a științei în diverse ediții periodice etc.

Lucrarea ce a încheiat activitatea de cercetare a Elfridei Coroliov în cadrul Institutului Patrimoniului Cultural a fost *Teatrul care dezvăluie lumi spirituale*¹¹, dedicată Teatrului de pe Strada Trandafirilor. Monografia constituie o nouă treaptă în ascensiunea spre cunoaștere și promovare a procesului teatral din Republica Moldova. Studiul descrie în diacronie etapele dezvoltării acestei instituții culturale și de învățământ artistic prin prezentarea inițiatorului și îndrumătorului, regizorului, actorului Iurie Harmelin.

Ideile și rezultatele cercetărilor sale au fost susținute în cadrul conferințelor naționale și internaționale din republică, precum și în seria de articole științifice publicate în revista *Arta*.

Pe lângă activitatea științifică, în anii '70-'90, cumulează la instituțiile de învățământ mediu de specialitate, precum: Școala muzicală „Eugen Coca”, Școala muzicală „Tudor Neaga”, Colegiul Național de Coregrafie din Chișinău, predând disciplinele „Istoria artelor”, „Istoria teatrului”, „Istoria teatrului, baletului și a artelor plastice”.

Merită să fie menționată și activitatea Elfridei Coroliov în calitate de președinte al Asociației Coregraților din Republica Moldova, în cadrul căreia organiza, în fiecare an, de ziua Internațională a Dansului, Festivalul colectivelor de amatori.

Eforturile depuse de E. Coroliov la valorificarea și promovarea valorilor naționale în domeniul artei teatrale și celei coregrafice au fost apreciate la nivelul academic, guvernamental și cel al uniunilor de creație: Premiul pentru critică „Gheorghe Cincilei” (2012) și „Leonid Cemortan” (2015); Diploma de onoare a Prezidiului Academiei de Științe a Moldovei (2001), Medalia

¹¹ Эльфрида Королева. *Театр, раскрывающий духовные миры*. Chișinău: Epigraf, 2023.

„Dimitri Cantemir” (2015); titlul onorific „Om emerit” (1995), Medalia „Meritul civic” (2005), Diploma de Onoare din partea Președintelui Republicii Moldova (2019).

În prezent, Elfrida Coroliov, deși retrasă din activitatea de cercetare oficială, este interesată de problemele lumii contemporane, care prezintă cea mai mare și semnificativă scenă a celui mai mare teatru al lumii – teatrul relațiilor umane, în care încearcă să descifreze tendințele ce vor peregrina din lumea reală în cea teatrală.

Fotografii din arhiva Elfridei COROLIOV